O‘ZBEKISTONDA XALQ PEDAGOGIKASINING RIVOJLANISH TENDENSIYALARI

Jurayeva Zilola Ulug‘bek qizi, Buxoro innovatsiyalar universiteti magistranti
e-mail: zilolajurayevagmail.com

Annotatsiya: Mazkur maqolada O‘zbekistonda xalq pedagogikasining tarixi, uning an’anaviy va zamonaviy ko‘rinishlari, shuningdek, hozirgi kundagi rivojlanish tendensiyalari tahlil qilinadi. Xalq pedagogikasi milliy qadriyatlarning targ‘ibotchisi sifatida, tarbiya tizimini boyitishda muhim o‘rin tutadi. Maqolada ta’lim muassasalarida xalq pedagogikasining elementlarini joriy etish tajribalariga ham to‘xtalib o‘tiladi.

Kalit so‘zlar: xalq pedagogikasi, milliy qadriyatlar, tarbiya, og‘zaki ijod, ta’lim tizimi, an’analar, ma’naviy meros, maktabgacha ta’lim, oilaviy tarbiya, dostonlar, maqollar, zamonaviy yondashuvlar;

ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ НАРОДНОЙ ПЕДАГОГИКИ В УЗБЕКИСТАНЕ

Аннотация: В данной статье анализируются история, традиционные и современные формы народной педагогики в Узбекистане, а также актуальные тенденции её развития. Народная педагогика играет важную роль в укреплении системы воспитания как носительница национальных ценностей. В статье рассматриваются практики внедрения элементов народной педагогики в образовательный процесс.

Ключевые слова: народная педагогика, национальные ценности, воспитание, устное народное творчество, система образования, традиции, духовное наследие, дошкольное воспитание, семейное воспитание, эпосы, пословицы, современные подходы, национальная идентичность;

DEVELOPMENT TRENDS OF PUBLIC PEDAGOGY IN UZBEKISTAN

Abstract: This article analyzes the history, traditional and modern aspects of folk pedagogy in Uzbekistan, as well as current development trends. Folk pedagogy serves as a vehicle for national values and plays an important role in enriching the educational system. The article also explores the implementation of folk pedagogical elements in educational institutions.

Keywords: folk pedagogy, national values, upbringing, oral tradition, education system, traditions, spiritual heritage, preschool education, family upbringing, epics, proverbs, modern approaches, national identity;

Kirish. Har qanday xalqning madaniy merosi, uning tarixi va ijtimoiy taraqqiyotini belgilovchi asosiy omillardan biri bu – xalq pedagogikasidir. Xalq pedagogikasi avloddan-avlodga o‘tib kelayotgan tarbiya uslublari, qadriyatlar, udumlar, urf-odatlar va axloqiy me’yorlarni o‘zida mujassam etgan noyob tizimdir. O‘zbek xalqining boy madaniyati va ma’naviy merosi, bevosita xalq pedagogikasining shakllanishi va rivojlanishida asosiy manba bo‘lib xizmat qilgan.

Mustaqillik yillarida O‘zbekistonda milliy qadriyatlarga asoslangan ta’lim va tarbiya tizimini rivojlantirish, xalq pedagogikasini ilmiy asosda o‘rganish va amaliyotga tatbiq etishga katta e’tibor berildi. Ushbu maqolada xalq pedagogikasining tarixiy ildizlari, zamonaviy ta’lim jarayonidagi o‘rni hamda uning rivojlanish tendensiyalari yoritiladi.

Asosiy qism. Xalq pedagogikasi o‘zbek xalqining qadimiy hayot tarzi, madaniyati va urf-odatlariga chuqur ildiz otgan bo‘lib, u avloddan-avlodga og‘zaki ijod orqali o‘tib kelgan. Qadimda ota-onalar, bobolar, onaxonlar, ustozlar, mahalla oqsoqollari yoshlarni hayotga tayyorlashda bevosita ishtirok etganlar. Tarbiya oilada boshlanib, jamiyat va muhit orqali davom etgan. Bolalarga ertaklar, dostonlar, maqollar va topishmoqlar vositasida axloqiy va ijtimoiy saboqlar berilgan.

Xalq pedagogikasining asosiy mazmuni – bu odob-axloq, mehnatsevarlik, halollik, keksalarga hurmat, oilaparvarlik, vatanga sadoqat kabi qadriyatlarni shakllantirishdir. Masalan, “Yaxshilik qil, qaytmasang ham, qaytar” degan maqol orqali odamlar orasida ezgulik qilishga undash; “Bolani yoshdan tarbiya qil” degan ibora orqali esa tarbiyaning erta yoshdan boshlanishi lozimligi uqtiriladi.

Ayni vaqtda xalq pedagogikasining bu qadimiy me’rosi zamonaviy ta’lim tizimi bilan uyg‘unlashtirilmoqda. Buning sababi shundaki, globallashuv jarayonida yosh avlodni milliy qadriyatlar asosida tarbiyalash ehtiyoji yanada ortmoqda. Shu boisdan, xalq pedagogikasi nafaqat tarixiy ob’yekt sifatida, balki zamonaviy tarbiya vositasi sifatida ham dolzarb hisoblanmoqda.

Xalq pedagogikasining ta’lim tizimidagi o‘rni va tatbiqi haqida quyida batafsil yoritib beramiz. Bugungi kunda xalq pedagogikasining elementlari maktabgacha ta’limdan boshlab oliy ta’limgacha bo‘lgan bosqichlarda joriy etilmoqda. Maktabgacha yoshdagi bolalarga ertaklar orqali yaxshilik va yomonlikni ajratish, mehr-oqibat, tinchliksevarlik kabi tushunchalar singdirilmoqda. Boshlang‘ich sinflarda esa xalq og‘zaki ijodiyoti – topishmoqlar, maqollar, hikmatli so‘zlar dars jarayonining ajralmas qismiga aylangan.

Pedagoglar orasida xalq pedagogikasining metodik asoslarini chuqur o‘rganishga qiziqish ortib bormoqda. Ko‘plab dars ishlanmalar va tarbiya darslarida xalq pedagogikasiga asoslangan metodlar qo‘llanilmoqda. Ayniqsa, “Tarbiya” fanida xalq urf-odatlari, milliy bayramlar, qadimiy marosimlar orqali tarbiya berish samarali deb topilmoqda. Misol uchun, Navro‘z bayrami arafasida maktablarda xalq o‘yinlari, milliy liboslar, an’anaviy taomlar va udumlar targ‘ib etilib, bu orqali o‘quvchilar milliy o‘zlikni anglashga yo‘naltiriladi.

Xalq pedagogikasining yana bir muhim jihati – oilaviy tarbiyada tutgan o‘rnidir. O‘zbek oilalarida bolaga yoshligidan katta-kichikni hurmat qilish, mehmonnavozlik, kamtarlik kabi qadriyatlar singdiriladi. Bu qadriyatlar xalq pedagogikasining eng barqaror va samarali ifodasi sifatida e’tirof etiladi.

So‘nggi yillarda xalq pedagogikasi bo‘yicha ilmiy izlanishlar faollashgan. O‘zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasi, pedagogika institutlari va oliy o‘quv yurtlarida xalq pedagogikasining nazariy asoslari, uning boshqa fanlar bilan bog‘liqligi, tarbiya tizimidagi o‘rniga oid tadqiqotlar olib borilmoqda. Ayniqsa, Alisher Navoiy, Ahmad Yassaviy, Mahmud Koshg‘ariy kabi tarixiy siymolarning pedagogik qarashlari o‘rganilmoqda.

Davlat siyosati ham bu jarayonga katta turtki bermoqda. Ta’lim dasturlarida milliy an’analar, ma’naviy meros va xalq og‘zaki ijodiyoti asosida yaratilgan materiallar keng o‘rin olmoqda. Yangi o‘quv qo‘llanmalar, multimediya darsliklar va milliy tarbiya dasturlari yaratilib, pedagoglar uchun malaka oshirish kurslarida xalq pedagogikasi alohida yo‘nalish sifatida o‘rgatilmoqda.

Kelajakda bu yo‘nalishda xalqaro tajribani o‘rganish, Markaziy Osiyo xalqlari pedagogikasini taqqoslab o‘rganish, xalq pedagogikasini raqamli ta’lim bilan uyg‘unlashtirish kabi yo‘nalishlar bo‘yicha ish olib borish zarur.

Xulosa. Xalq pedagogikasi O‘zbekiston ta’lim tizimining muhim tarkibiy qismlaridan biri bo‘lib, yosh avlodni milliy g‘oya va qadriyatlarga sodiq qilib tarbiyalashda beqiyos ahamiyatga ega. Bugungi islohotlar xalq pedagogikasini ilmiy asosda chuqur o‘rganish va uni amaliyotga tatbiq etishga yo‘naltirilmoqda. Kelgusida bu yo‘nalishda olib boriladigan ishlar nafaqat ta’lim sifati, balki jamiyat ma’naviyatining yuksalishiga ham xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Karimov I.A. Yuksak ma’naviyat – yengilmas kuch. – Toshkent: Ma’naviyat, 2008.
2. Jo‘raev A., Toshpo‘latova G. Xalq pedagogikasi asoslari. – Toshkent: O‘qituvchi, 2005.
3. Qodirova N. Pedagogika tarixidan. – Toshkent: TDPU nashriyoti, 2012.
4. Nurmatova S**.** Xalq og‘zaki ijodi orqali tarbiya masalalari**.** – Samarqand: Zarafshon, 2016.
5. Bobojonov S. Milliy qadriyatlar va yoshlar tarbiyasi. – Toshkent: Ma’naviyat, 2010.
6. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Ma’naviy-ma’rifiy ishlar samaradorligini oshirish va sohani yangi bosqichga olib chiqish chora-tadbirlari to‘g‘risida” gi qarori, 2021-yil.
7. Azizxo‘jaeva N.N. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. – Toshkent: Fan, 2003.
8. Yuldoshev A. Oila pedagogikasi. – Toshkent: O‘zMU, 2015.
9. UNESCO. Traditional Knowledge and Pedagogy in Central Asia. – Paris: UNESCO Publishing, 2010.